

Aneta Majkowska

Debata sejmowa – analiza gatunku wypowiedzi

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 7, 77-86

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aneta Majkowska
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Debata sejmowa – analiza gatunku wypowiedzi

Przedmiotem zainteresowania uczyniłam współczesną polską debatę sejmową. Za cel postawiłam opisanie jej cech gatunkowych. Debata sejmowa, szczególnie po transformacji ustrojowej, stała się złożonym zdarzeniem komunikacyjnym. Poddanie tego obiektu obserwacji pozwoliło badać użycie języka oraz komunikację językową w jednej z istotnych przestrzeni życia publicznego i w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Podstawę materiałową stanowiły wypowiedzi posłów VI kadencji Sejmu RP. Analizie poddałam nagrane w latach 2007–2011 na płyty DVD debaty sejmowe. Nagrania zostały sporządzone przez Kancelarię Sejmu. Badaniem objęłam 50 debat sejmowych. Dotyczyły one ważnych wydarzeń społeczno-politycznych, związanych z ochroną życia, ochroną środowiska, misjami wojskowymi, Sojuszem Północnoatlantyckim, równouprawnieniem, parytetem płci, cyfryzacją kraju itp.

Debata sejmowa służy zbliżeniu stanowisk, przekonaniu przeciwnej strony i niezdecydowanych do słuszności przedstawianych poglądów oraz proponowanych działań. Przez debatę należy rozumieć także sposób rozstrzygania spornych kwestii czy przyznawanie racji określonym stanowiskom. To forma rozwiązywania konfliktów nie na drodze przemocy i przymusu, ale poprzez koncyliacje i porozumienia. Genezy debaty należy poszukiwać w źródłach: francuskim, gdzie oznacza ‘spór’ oraz angielskim, gdzie oznacza ‘dyskusję’, a pierwotnie ‘rozmowę’. Debata jest więc sporem w dyskusji. Historia debaty sięga czasów demokracji ateńskiej, tam debaty na różnorodne tematy polityczne i prawne upowszechniano w specjalnych szkołach. W Polsce debatowano już w XV w. podczas obrad sejmowych. Nie istniał pisany regulamin obradowania, decydowały reguły zwyczajowe wypracowane w toku wieloletniej praktyki. Przez wiele dziesięcioleci, aż do 1998 r., debaty nie stanowiły interesującego obiektu badań, dopiero istotne dla ich przebiegu, i w ogóle dla Sejmu RP, stały się porozumienia Okrągłego Stołu.

Debata sejmowa to unormowany postanowieniami *Regulaminu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej* oraz zwyczajowo zespół reguł postępowania, związany z funkcjonowaniem Sejmu RP, wskazujący jej uczestnikom, jak aktywnie działać w tej przestrzeni komunikacyjnej. To pewien ukształtowany historycznie i kulturowo sposób językowego komunikowania się oparty na etykiecie sejmowej (*Zasadach Etyki Poselskiej* oraz sejmowych regułach grzeczności), dzięki któremu poznajemy polską kulturę i komunikację w Sejmie RP.

Debata sejmowa składa się z trzech segmentów: wypowiedzi inicjalnej (sprawozdanie, czytanie projektu ustawy, informacja rządu, wniosek), dyskusji – głównej części debaty (oświadczenia, pytania poselskie, sprostowania, odniesienia do oświadczeń i pytań poselskich) oraz głosowania – wypowiedzi końcowe. Struktura i przebieg debaty sejmowej są oparte na *Regulaminie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, dla którego podstawą jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*.

Uzualny wzorzec strukturalny debaty sejmowej:

I. [Delimitator początku debaty sejmowej]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Przystępujemy do rozpatrzenia punktu [numer] porządku dziennego: czytanie projektu ustawy/sprawozdanie/informacja/wniosek na temat [temat].

[Zapowiedź komponentu poprzedzającego debatę sejmową]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Proszę o zabranie głosu [imię, nazwisko posła, frakcja] w celu przedstawienia sprawozdania/czytania projektu ustawy/informacji/wniosku.

[Wypowiedzi inicjalne]:

[Sprawozdanie]/[Czytanie projektu ustawy (uchwały)]/[Informacja]/[Wniosek]

II. [Zapowiedź dyskusji]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Sejm ustalił, że w dyskusji nad tym punktem porządku dziennego wysłucha (n) minutowych oświadczeń w imieniu klubów i (n) minutowych oświadczeń w imieniu kół.

[Dyskusja – główna część debaty sejmowej]

[Delimitator początku dyskusji]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Otwieram dyskusję.

[Zapowiedź oświadczeń klubów i kół poselskich]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Proszę o zabranie głosu [imię, nazwisko posła, frakcja] w celu przedstawienia oświadczenia.

[Oświadczenia klubów i kół poselskich]

[Zapowiedź pytania poselskiego]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Przechodzimy do pytań. Jest (n) osób zapisanych. Czy są jeszcze zgłoszenia? Nie widzę. Zamykam listę. Ustalam czas na (n) minut. Proszę pana posła [imię, nazwisko posła oraz frakcja] o zadanie pytania/Jako pierwszy pytanie zadaje pan poseł [imię, nazwisko posła oraz frakcja].

[Pytanie poselskie]

[Zapowiedź sprostowania]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Do sprostowań zgłosiło się (n) osób. Ustalam czas na (n) minut. Proszę o zabranie głosu pana posła [imię, nazwisko posła oraz frakcja] w celu sprostowania.

[Sprostowanie]

[Zapowiedź odniesienia do oświadczeń i pytań poselskich]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Proszę o zabranie głosu [imię, nazwisko posła wnioskodawcy/sprawozdawcy/przedstawiciela Rady Ministrów, frakcja] w celu odniesienia do oświadczeń.

[Odniesienie do oświadczeń i/lub pytań poselskich]

[Delimitator końca dyskusji]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Zamykam dyskusję.

III. [Zapowiedź głosowania]

Marszałek/Wicemarszałkowie: W związku z tym, że zgłoszono wniosek o odrzucenie projektu ustawy odbędzie się głosowanie./Wyznaczam czas głosowania na jutro w bloku głosowań.

[Głosowanie]

[Delimitator początku głosowania]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Przystępujemy do głosowania nad [numer] punktem porządku dziennego [numer] posiedzenia Sejmu.

[Głosowanie jawne przez:]

- podniesienie ręki przy równoczesnym wykorzystaniu urządzenia do liczenia głosów;
- użycie kart do głosowania podpisanych imieniem i nazwiskiem posła – głosowanie imienne.

Marszałek/Wicemarszałkowie: Ogłaszam wynik głosowania.

[Delimitator końca głosowania]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Dziękuję za udział w głosowaniu.

[Delimitator końca debaty sejmowej]

Marszałek/Wicemarszałkowie: Zamykam punkt [numer] porządku dziennego [numer] posiedzenia Sejmu/Dziękuję paniom i panom posłom za udział w debacie.

Wzorzec gatunkowy¹ debaty sejmowej reprezentuje fragment rzeczywistości językowej zarówno w perspektywie statycznej – jako zespół cech – jak i dynamicznej – jako zespół reguł postępowania. Cechy gatunkowe debaty sejmowej można ująć, odwołując się do analizy dyskursu², w trzech wymiarach: pragmatycznym (aspekt sytuacyjny, funkcyjny, kulturowy), strukturalnym i poznawczym.

W wymiarze pragmatycznym debata sejmowa to złożony gatunek, na który składają się w jej aspekcie sytuacyjnym wypowiedzi związane z funkcjonowaniem Sejmu Rzeczpospolitej Polskiej. Uczestnikami debaty sejmowych są: Marszałek Sejmu, posłowie (obligatoryjnie) oraz przedstawiciele instytucji i organów władzy państwowej (fakultatywnie).

¹ S. Gajda, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, Wydawnictwo Wiedza o kulturze, Wrocław 1993, s. 255–268; H. Grzmil-Tylutki, *Gatunek w świetle francuskiej teorii dyskursu*, Oficyna Naukowa, Kraków 2007; E. Malinowska, *Konstytucja jako gatunek tekstu prawnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012; B. Witosz, *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005; M. Wojtak, *Gatunki prasowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004.

² T.A. van Dijk, *Discourse, context and cognition*, „Discourse Studies” 8(1), 2006, s. 159–177; T.A. van Dijk, *Dyskurs polityczny i ideologia*, „Etnolingwistyka” t. 15, J. Bartmiński (red.), 2003, s. 7–28; T.A. van Dijk, *Knowledge in parliamentary debates*, „Journal of Language and Politics” 2, 2003, s. 93–129.

Przewodzącym w debacie sejmowej jest Marszałek Sejmu. Obowiązki Marszałka Sejmu (w jego zastępstwie wicemarszałków) i zakres jego działania są bardzo ściśle określone prawnie w *Regulaminie Sejmu RP*. Do obowiązków Marszałka Sejmu podczas debaty należy przewodniczenie, kontrola czasu i linii tematycznej debaty oraz czuwanie nad przestrzeganiem porządku i pożądanego ładu w sali posiedzeń. Marszałek ma obowiązek zwracać uwagę, sformułowaniem „do rzeczy”, posłom, którzy podczas swoich wystąpień w debacie odbiegają od przedmiotu dyskusji i nie przestrzegają wyznaczonego czasu, np.:

Panie pośle, bo wyłączę panu mikrofon natychmiast za niebywałe chamstwo; Proszę państwa, **60 sekund mija** w momencie, kiedy się włącza pikanie. Zgadzam się, **o 5 sekund mogę przedłużyć**. Proszę nie nadużywać regulaminu; Pan nie rozumie najwyraźniej, co to jest **jedno zdanie**; Proszę zejść z trybuny. **Czas minął**. Ponieważ **wyczerpała pani czas**, to pani problem. Dziękuję pani; To może pan wyjdzie **na korytarz** i tam pana posłuchają. **Proszę zejść z trybuny**; Proszę zejść z trybuny. Panie pośle, prosiłbym, żeby pan sobie darował te przysłowia, tylko przestrzegaj regulaminu. **Miał pan 60 sekund** i tyle pan mówił, dziękuję, wystarczy. O czym mamy dyskutować? Wicemarszałek SN wyłączy mikrofon (83./8.)³

Uprawnienia Marszałka Sejmu wpływają na rozwój sytuacji komunikacyjnej w sali posiedzeń podczas debaty. Marszałek odpowiednio reaguje, blokując niepożądane zachowania, także werbalne, oraz czuwa nad spójnością i przejrzystością wywodu w dyskusji. Marszałek Sejmu zachowuje podczas debaty bezstronność, obiektywizm i neutralność polityczną, na równych zasadach traktuje kluby i koła poselskie, nie faworyzuje tych, które go poparły.

Nadawcą w debacie sejmowej jest poseł, który jest przedstawicielem społeczeństwa w Sejmie RP, wybranym w wyborach demokratycznych. Poseł nie jest związany prawnie zobowiązaniami w stosunku do wyborców, jednak z etycznego punktu widzenia powinien starać się wywiązywać z obietnic wyborczych. Obowiązuje go obecność i czynny udział w posiedzeniach Sejmu i w debatach sejmowych. Poseł reprezentuje swoich wyborców oraz swoje ugrupowanie polityczne, zabierając głos w debatach sejmowych. Każdy poseł może zabrać głos w debacie zgodnie z rozporządzeniami zawartymi w *Regulaminie Sejmu RP*.

Zabierającym głos w debacie sejmowej jest także przedstawiciel instytucji i organów władzy państwowej: Premier Rady Ministrów, Minister Rządu RP, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, przedstawiciel Krajowej Rady Sądownictwa, Prezes Narodowego Banku Polskiego, przedstawiciel Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz przedstawiciele instytucji państwowych. Do ich obowiązków należy składanie na posiedzeniu Sejmu okresowych sprawozdań z aktualnej działalności. Nad przyjęciem sprawozdań z działalności odbywają się debaty poselskie.

Odbiorcami w debacie sejmowej są jej inni uczestnicy oraz postronna publiczność. Uczestnicy debaty tworzą społeczność dyskursywną, czyli wspólnotę ideowo-kulturową zbudowaną na określonej wizji świata. Sytuacja nadawczo-odbiorcza w debacie sejmowej ma charakter bezpośredni. W toku debaty zachodzi faktyczna współobecność w przestrzeni i czasie jej uczestników.

³ Skrót oznacza: 83. – numer posiedzenia Sejmu RP; 8. – punkt porządku dziennego posiedzenia Sejmu RP.

Uczestnicy debaty sejmowej reprezentują wspólną bazę kulturową, czyli podlegają ogólnym normom i wartościom wspólnie podzielanym przez wszystkich przedstawicieli danej kultury. Są one: zdroworozsądkowe, niekwestionowane i nieideologiczne. Wspólna wiedza kulturowa jest podstawą wszelkiej wiedzy wewnątrzgrupowej i międzygrupowej. Uczestników debaty różnią natomiast modele mentalne oparte na osobistych doświadczeniach, na pamięci epizodycznej. Reprezentacje mentalne akceptowane społecznie stanowią reprezentacje społeczne. Składają się na nie: przekonania, postawy, ideologie podzielane przez grupę.

Czas trwania debaty ustala Sejm na początku kadencji i ewentualnie koryguje go w jej trakcie. Brane są pod uwagę trzy rodzaje debat sejmowych: długa, średnia i krótka. Czas dla debaty długiej wynosi 360 minut, dla średniej – 240, a dla krótkiej – 120 minut. Osoby uprawnione do uczestnictwa w debacie biorą wówczas udział w bezpośredniej wymianie poglądów. Czas wystąpień to określony regulaminowo lub zwyczajowo limit czasowy pozostawiony do dyspozycji zabierającego głos na forum podczas debaty. W polskim systemie prawnym dopuszczalne czasy trwania wystąpień poselskich oraz wystąpień innych osób podczas debat określone są w *Regulaminie Sejmu RP*. Ograniczona jest także liczba wystąpień, ponieważ w debacie nad daną sprawą poseł może zabrać głos tylko dwa razy. Powtórne przemówienie posła w tej samej sprawie nie może trwać dłużej niż pięć minut. O przedłużeniu czasu przemówienia lub o udzieleniu posłowi głosu decyduje marszałek, który zazwyczaj grzecznościowo zezwala na trzyminutowe przedłużenie wystąpienia, ale nie dłuższe. Marszałek Sejmu może określić jednakowy dla wszystkich posłów limit czasowy przysługujący posłowi na zadanie pytań. Czas każdej wypowiedzi jest mierzony, a o jego końcu poseł jest informowany sygnałem dźwiękowym.

Debata zajmuje jedno z czołowych miejsc w przestrzeni komunikacyjnej Sejmu. W aspekcie funkcyjnym wpływa na rozwój procedury ustawodawczej (legislację, czyli uchwalanie ustaw i uchwał) oraz na prace Rządu RP. Jest miejscem, gdzie ugrupowania polityczne prezentują swoje poglądy polityczne i zajmowane stanowiska w danej sprawie.

W aspekcie kulturowym debacie sejmowej są przypisane określone akty grzeczności oparte na *Zasadach etyki poselskiej* oraz zasadach językowego *savoir-vivre* 'u. Przestrzeganie lub nieprzestrzeganie zasad etykiety sejmowej wpływa na sposób budowania tekstów i przystosowania ich form do sytuacji komunikacyjnej. Wypowiedziom inicjalnym przysługują akty grzeczności, polegające głównie na okazywaniu szacunku jej uczestnikom w tym obszarze komunikacyjnym, np.:

Panie Marszałku! Wysoki Sejmie! **Bardzo się cieszę**, że po raz kolejny możemy rozmawiać w sali sejmowej na temat naszej misji afgańskiej [...] (56./25.)

W dyskusji dochodzi do naruszania zasad etykiety sejmowej. Dominują tu wypowiedzi, które są świadectwem wzajemnych relacji między uczestnikami debaty. Znaczna ich część jest nastawiona na przeciwnika politycznego. Przejawia się to w okazywaniu braku szacunku, etykietowaniu, obrażaniu, dyskredytowaniu, a nawet w agresji językowej w stosunku do innych uczestników dyskusji, np.:

Co dzisiaj myślą młodzi ludzie? **W przeciwieństwie do posła G., który jest młodym człowiekiem, ale chyba rozgłośnia toruńska przyćmiła mu umysł**, młodzi ludzie

dzisiaj chcą myśleć o przyszłości; Lże beczelnie. Pan kłamie, kłamie i jeszcze raz kłamie. Bezczelne łgarstwo, panie pośle; niech nie opuszcza ciebie twoja siostra Pogarda / dla szpiclów katów tchórzy – oni wygrają / pójdą na twój pogrzeb i z ulgą rzucą grudę / a kronik napisze twój uładzony życiorys; płatni zdrajcy, pacholki Rosji; jazgot medialny; marksistowska dialektyka; złe drzewo rodzi złe owoce; tak to czasami można odebrać – to państwowy i do tego nieprofesjonalny kabaret [...] (58./14.)

W wymiarze strukturalnym debata sejmowa to złożone wydarzenie komunikacyjne wewnętrznie spójne, z hierarchizacją poszczególnych logicznie skomponowanych elementów. Strukturę formalną debaty sejmowej stanowi segmentacja wertykalna oraz horyzontalna (dyspozycja). Na segmentację wertykalną składają się segmenty: informacyjny, argumentacyjny i perswazyjny, a na horyzontalną: wstęp (wypowiedź inicjalna), centrum (dyskusja) i zakończenie (głosowanie).

Segment informacyjny w wypowiedzi inicjalnej stanowi informacja projektująca i/lub informacja sprawozdawcza, natomiast w dyskusji – powiadomienie oraz poszukiwanie informacji. Wyznacznikami językowymi informacji w wypowiedzi inicjalnej są czasownikowe nazwy mówienia typu *informuję, stwierdzam, zapoznaje, uświadamiam, przypominam, podkreślam* itp. Intencja informowania jest zawarta w jednostkach wyrażających pewność, niepewność, wątpliwość, przypuszczenie, wykluczenie. W dyskusji jej większą część stanowi poszukiwanie informacji, które z reguły ma charakter sugestii, polegającej na zadawaniu pytań. Informacja w debacie sejmowej ma charakter ewoluujący. Od rzetelnie przedstawionej informacji w wypowiedzi inicjalnej do sugestii w dyskusji, gdzie pod pozorem poszukiwania informacji nadawca sugeruje rozmaite skojarzenia, założenia, ukierunkowuje i wzbudza zainteresowanie odbiorcy zgodnie ze swoimi oczekiwaniami.

Segment argumentacyjny jest w debacie sejmowej zróżnicowany. Wypowiedzi inicjalne cechuje argumentacja rzeczowa, polegająca na eksplikacji (wyjaśnianiu), natomiast dyskusję – argumentacja oparta na ewaluacji (ocenie). Eksplikacji służy przytaczanie argumentów politycznych lub pragmatycznych. Treści uznawane za prawdziwe w rezultacie procesu eksplikacji stają się wnioskami, np.:

Wspólnie uznaliśmy, iż nie można dopuścić do odrodzenia się reżimu talibów, niosłoby to bowiem poważne zagrożenia dla bezpieczeństwa światowego, a bezpieczeństwo w dzisiejszych czasach jest jednym wielkim ogólnoświatowym systemem naczyń połączonych, i w tym systemie funkcjonuje także Polska (56./25.)

Natomiast ewaluacja polega na odpowiednim doborze technik argumentacji. W dyskusji można między innymi wskazać na takie techniki argumentacji, jak:

– autorytetu, np.:

Czy znamy słowa, które skierował do nas **Jan Paweł II** i czy znamy jego stanowisko na temat aborcji, na temat poszanowania życia? Może przytoczę dwie wypowiedzi **Jana Pawła II**: Bezwarunkowe poszanowanie prawa do życia osoby ludzkiej, już poczętej, a jeszcze nienarodzonej, jest jednym z fundamentów, na których opiera się każde cywilizowane społeczeństwo. Nie trzeba powoływać się na zasadę wiary chrześcijańskiej, by zrozumieć te podstawowe prawdy. [...] (95./32.);

- intertekstualnych sygnałów, np.:

Tym razem będzie **Adam Asnyk: Miejcie nadzieję! Nie tę lichą, marną. Miejcie nadzieję** [...]; I moje życzenie: nie chciałbym w trzecim czytaniu z tego miejsca zadedykować państwu fragmentu **Cypriana Norwida: Ciesz się, późny wnuku!... / Jęknęły – głuche kamienie: / Ideal – sięgnął bruku.** (58./14.);

- ironii, np.:

[...] to jest po prostu kompletna nieumiejętność, branie się przez piłkarzy do rządzenia krajem [Oklaski]; No i rzeczywiście mamy aktywną politykę składającą się z szeregu porażek. (53./28.);

- podawania przykładu, np.:

Szanowni państwo, po miesiącu po przebytej operacji mój wnuczek zmarł. Nie miałem ja ani moje dzieci chwili wątpliwości, że nasza decyzja była prawidłowa, ona nie mogła być inna. Mam na cmentarzu grób tego wnuczka, gdzie mogę pójść, zapalić świeczkę i побыć z nim. To są moje osobiste przeżycia. (95./32.);

- żartu, np.:

Co do projektu o likwidacji Instytutu Pamięci Narodowej, to trudno się wypowiadać. Gdybyśmy rozmawiali o likwidacji Sojuszu Lewicy Demokratycznej, o, wtedy chętnie bym się włączył w tę dyskusję, z entuzjazmem [Wesołość w sali] (58./14.) itp.

Segment perswazyjny wyraźnie zaznacza się w debacie sejmowej. W wypowiedziach inicjalnych obserwujemy silne oddziaływanie nadawcy głównie na uczucia i wolę odbiorców. Celem jest pozyskanie przez autora wypowiedzi zaufania i poparcia odbiorców, co w konsekwencji skutkuje uzyskaniem w głosowaniu wymaganej większości. Wypowiedzi te mają charakter perswazyjny, odwołują się do metody uwypuklenia tematu podstawowego (amplifikacji). Amplifikacji służą głównie powtórzenia: apostrof, imperatywów, synonimów, ciągów enumeracyjnych itp., np.:

W tym sensie nasze zaangażowanie w **Afganistanie** jest równocześnie inwestycją w nasze, tu w Polsce, bezpieczeństwo narodowe. To nasze zaangażowanie w **misję afgańską** przynosi już zresztą pierwsze efekty. (56./25.)

W dyskusji zabiegi perswazyjne opierają się przede wszystkim na retorycznej aksjologizacji. Dotyczą ocen moralnych i pragmatycznych. W wypowiedziach posłów spotykamy wyrazy wartościujące już same w sobie lub dopiero w kontekście nabierające tej właściwości, np.:

Wypadałoby zapytać **rozdzierających dziś szaty przedstawicieli Lewicy**, czy wysyłając naszych żołnierzy do obu tych państw, przewidzieli koszty obu tych operacji i możliwości ich wykonania. (56./25.)

Na dyspozycję debaty sejmowej składają się delimitatory: początku i końca oraz trzy segmenty: wstępny – wypowiedź inicjalna w debacie sejmowej; centralny – dyskusja; końcowy – głosowanie.

Segment wstępny debaty sejmowej stanowi wypowiedź inicjalna, którą może być: sprawozdanie, czytanie projektu ustawy (uchwały), informacja rządu lub wnioski o wo-

tum nieufności. Wypowiedź inicjalna jest wyraźnie oddzielona od kolejnego segmentu – dyskusji, delimitatorami początku i końca. Są to sejmowe formuły rytualne powitań i pożegnań: *Szanowny Panie Marszałku! Szanowni Państwo Posłowie! Wysoka Izbo! Dziękuję Paniom Posłankom i Panom Posłom za uwagę.* Na strukturę wypowiedzi inicjalnej składają się także trzy segmenty: wstępny – wskazanie nadawcy oraz tematu debaty; centralny – argumentacja (eksplikacja, uzasadnienie); końcowy – apel o poparcie. W pierwszym segmencie nadawca wypowiedzi informuje w czym imieniu przemawia oraz w jakiej formie i czego dotyczy wypowiedź. Drugi segment – centralny, zawiera eksplikację (uzasadnienie) wypowiedzi. Trzeci segment to prośba i apel do posłów o poparcie w głosowaniu.

Segment centralny debaty sejmowej stanowi dyskusja. Składają się na nią mniejsze części: oświadczenia klubów i kół poselskich, pytania poselskie, sprostowania, odniesienia do oświadczeń i/lub pytań poselskich w dyskusji. Obligatoryjne w dyskusji są oświadczenia klubów i kół poselskich, natomiast pozostałe segmenty są fakultatywne. Każdy z segmentów jest ograniczony formułą początku i końca, na które składają się, podobnie jak w wypowiedzi inicjalnej, rytualne formuły powitań i pożegnań.

Segment końcowy debaty sejmowej stanowi głosowanie. Głosowanie to jedna z technik podejmowania decyzji, polegająca na opowiedzeniu się uczestników debaty za jednym z proponowanych rozstrzygnięć lub na powstrzymaniu się od tego. Głosowanie ma swoje delimitatory początku i końca oraz składa się z aktu głosowania i aktu informowania o wyniku.

Debata sejmowa to mówiony gatunek wypowiedzi. Elementy audialne: intonacja oraz pauzy dzielą debatę na segmenty i subsegmenty. Intonacja jest składnikiem obligatoryjnym, wraz ze strukturą segmentalną współtworzy wypowiedź. Polega na zmianach wysokości tonu w trakcie jego wypowiedzania. Różnice przebiegu melodycznego (intonacyjnego) są wskaźnikami różnic semantycznych między wypowiedziami w debacie. Część inicjalna w debacie to wypowiedź mówiona, pierwotnie zapisana i odczytywana na forum Sejmu. Segmentowana jest intonacją opadającą oraz pauzami logicznymi. Oznacza to, że nie zawiera szczególnych wyróżnień. Dyskusja posiada intonację wznoszącą, czyli charakteryzuje się podwyższeniem tonu ostatniej poakcentowej sylaby wypowiedzi. Pauza, podobnie jak intonacja, pełni funkcje delimitacyjne. W wypowiedzi inicjalnej można wskazać pauzy logiczne, ponieważ usuwają dwuznaczności we właściwej strukturze segmentalnej. W dyskusji częściej pojawiają się pauzy ematywne wypełnione różnego rodzaju materiałem dźwiękowym i leksykalnym.

Debatę charakteryzuje również polikodowość, obok komunikacji werbalnej istotną rolę odgrywa komunikacja parawerbalna (akcent, intonacja) i niewerbalna (gesty, mimika). W wypowiedzi inicjalnej nadawca posługuje się gestami, które można określić jako gesty intencjonalne. Służą *eksplícite* eksplikacji, obrazowemu wyjaśnianiu pojęć, podkreślaniu myśli, uzupełnianiu, wspierają funkcję informacyjną. Są to gesty typu: stukanie w blat mównicy, ruchy dłonią w bok.

W dyskusji gesty służą także wyrażaniu emocji. Wspierają polemikę, najczęściej trwają przez całą dłuższą wypowiedź lub zamykają niczym klamra jej część. Są to gesty typu: ostre cięcia ręką powietrza, uciszanie audytorium, gesty wyliczenia, gest ściągniętych i zakładanych okularów itp.

W wymiarze poznawczym debaty sejmowej progresja tematyczna jest oparta na strukturze argumentacyjnej. Dominują tematy związane z pracami w Sejmie, np. edukacja kulturalna, technologie informatyczne, kryzys gospodarczy, PKW Afganistan oraz oparte na ideach, w których posłowie wyrażają swoje stanowiska, np. ochrona życia i zdrowia człowieka, walka z terroryzmem, Sojusz Północnoatlantycki, równouprawnienie płci, cyfryzacja kraju itp.

Debata sejmowa to złożony, mówiony gatunek wypowiedzi normowany *Regulaminem Sejmu RP*, związany z dyskursem sejmowym. Charakteryzuje się polikodowością, obok kodu werbalnego istotny jest kod parawerbalny (intonacja, pauzy) oraz niewerbalny (gestyczność, mimika). Do najważniejszych parametrów wzorca gatunkowego debaty sejmowej zaliczam: uczestników, ich intencje, typ działalności oraz poruszane tematy. Uczestnikami debaty sejmowej są posłowie, czyli reprezentanci narodu wybrani przez społeczeństwo polskie w drodze demokratycznych wyborów. Ich podstawowe intencje to praca dla dobra kraju, regionu, z którego zostali wybrani (lub z którego się wywodzą) oraz swojego ugrupowania politycznego. Działają w sejmowej przestrzeni komunikacyjnej i dlatego są zobowiązani do przestrzegania zasad etykiety poselskiej i sejmowej. Tematyka debat sejmowych dotyczy prac Sejmu. Jest związana z ustanawianiem i modyfikowaniem uchwał i ustaw oraz z podstawowymi ideami dotyczącymi demokratycznego społeczeństwa ponowoczesnego.

Debata sejmowa mieści w sobie wartościujące rozumienie, ujmowanie i przedstawianie świata. Jest czynnikiem formotwórczym, kategorią aksjologiczną i poznawczą. To konwencja kulturowo-językowa, która jest kluczem do poznania kultury sejmowej, a tym samym fragmentu kultury społeczeństwa polskiego.

Bibliografia

- Antas J., *Morfologia gestu. Rozważania metodologiczne*, [w:] J. Sławiński, H. Mieczkowska (red.), *Studia z językoznawstwa słowiańskiego*, Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej UJ, nr 14, Kraków 1995, s. 17–24.
- Awdiejew A., *Ideologia, postawa a komunikacja*, [w:] I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa (red.), *Ideologie w słowach i obrazach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 65–72.
- Bachtin M., *Estetyka twórczości słownej*, przeł. D. Ulicka, oprac. E. Czaplejewicz, Wydawnictwo PIW, Warszawa 1986 [tytuł oryg.: *Estetika slovesnogo tvorčestva*, Moskwa 1979].
- Bachtin M., *Słowo dialogu – dialogowość słowa*, [w:] G. Godlewski (red.), *Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, s. 160–164.
- Banaszak B. et al. (red.), *Słownik wiedzy o Sejmie*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1995.
- Bardach J. et al. (red.), *Dzieje Sejmu Polskiego*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., *Tekstologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Bartmiński J., *Język w kontekście kultury*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001, s. 13–23.

- Bralczyk J., *O języku propagandy i polityki*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2007.
- Chlebda W., *Europejskość w najnowszym polskim dyskursie politycznym*, [w:] S. Gajda (red.), *Język polski w europejskiej przestrzeni kulturowo-językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008, s. 9–75.
- Dijk T. A. van, *Discourse, context and cognition*, "Discourse Studies" 8(1), 2006, s. 159–177.
- Dijk T. A. van, *Dyskurs polityczny i ideologia*, „Etnolingwistyka” t. 15, J. Bartmiński (red.), 2003, s. 7–28.
- Dijk T. A. van, *Knowledge in parliamentary debates*, „Journal of Language and Politics” 2, 2003, s. 93–129.
- Dobek-Ostrowska B., *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Dobrzyńska T., *Metafora w dyskursie politycznym*, „Stylistyka” 18, 2009, s. 65–84.
- Foucault M., *Porządek dyskursu*, Wydawnictwo Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 2002 [tytuł oryg.: *L'ordre du discours*, 1971].
- Gajda S., *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.
- Gajda S., *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, Wydawnictwo Wiedza o kulturze Wrocław 1993, s. 255–268.
- Gajda S., *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] S. Gajda, M. Krauz (red.), *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 11–20.
- Grzmil-Tylutki H., *Gatunek w świetle francuskiej teorii dyskursu*, Oficyna Naukowa, Kraków 2007.
- Howarth D., *Dyskurs*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Kamińska-Szmaj I., Piekot T., Zaśko-Zielińska M. (red.), *Oblicza komunikacji I. Perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, Kraków 2006.
- Malinowska E., *Konstytucja jako gatunek tekstu prawnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012.
- Marcjanik M., *Grzeczność w komunikacji językowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Witosz B., *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005.
- Wojtak M., *Gatunki prasowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004.
- Wojtak M., *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu*, „Tekst i dyskurs – text und diskurs” 4, 2011, s. 69–78.